

Un pelegrí peregrí

M/IV/1979

La doble forma que revesteix el que podríem considerar un mateix mot, pelegrí (amb l i peregrí (amb r, és causa freqüent de confusió i d'alguns usos indeguts. Però l'actual normativa de la nostra llengua ha fixat perfectament el significat de cada una d'aquestes formes i dels seus derivats.

Amb el substantiu pelegrí designem el qui fa per devoció un viatge a un santuari; és, doncs, un sinònim de romeu. Aquest viatge —que abans s'olla ésser a peu i que avui no desdenya el confort modern— és anomenat pelegrinatge. No existeix cap verb derivat de pelegrí però es pot usar el que podem considerar una locució verbal: anar en pelegrinatge.

En canvi, la forma peregrí és usada únicament com a adjectiu, significant «rar, poques vegades vist»: un cas peregrí, una bellesa peregrina. No costa gaire de relacionar aquest significat amb el de pelegrí: el mot llatí originari significava «foraster» o «estranger», és a dir, «estrany, insòlit, poc vist», especialment en una època en què la gent s'estava generalment quieta i no es movia gaire del seu indret. D'aquesta forma més acostada al mot primitiu hem obtingut, a més dels substantius peregrinació i peregrinitat, el verb peregrinar que significa «anar per terres estranyes, de poble en poble». No s'ha de confondre, doncs, peregrinar amb anar en pelegrinatge encara que en algun cas puguin coincidir aquestes dues accions.

Si significant «romeu» usem la forma pelegrí i no peregrí és perquè aquest mot ha sofert una dissimilació. Dissimilar vol dir «fer dissemblant» (especialment un so d'un altre de proper). El Diccionari Fabra, al mot dissimilar explica clarament aquest fenomen justament amb l'exemple de pelegrí: La primera «r» de «pelegrins» s'ha dissimilat en «l» sota l'acció de la segona «r»; d'on, pelegrí». Aquest fenomen tingué lloc en una època reculada de l'idioma. Notem que tenim ja la forma Pelegrí com a nom de persona —de fonts i de llibatge—, en el primer cas com a forma exclusiva. A la Gran Enciclopèdia, al costat de sis entrades de personatges amb el cognom Pelegrí en trobem només una amb la forma Peregrí.

Aquest mateix cas de dissimilació s'ha produït en francès, i, en castellà, només en el nom propi «Pelegrín» (al costat, però, de «Peregrino»). El castellà posseeix també el nom comú «peterina», que designa una peça d'abric, però es deu tractar, segurament, d'un manlleu del francès.

Albert Jane